

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา

ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาที่สำคัญปัญหาหนึ่ง ซึ่งสาเหตุที่เกิดขึ้นอาจจะเนื่องมาจาก-
ธรรมชาติหรือกิจกรรมที่มนุษย์กระทำในปัจจุบันเทคโนโลยีต่างๆ ได้รับการพัฒนาให้ก้าวไปไกลมาก
ทำให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกมากขึ้น ในขณะที่เดียวกันเมื่อมีประโยชน์ก็ย่อมมีโทษได้ จากปัญหา
สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน คณะกรรมการโครงการสิ่งแวดล้อมศึกษาได้กำหนดแผนแม่บท
โครงการสิ่งแวดล้อมศึกษา(พ.ศ. 2534 - 2539) ซึ่งได้ประกาศใช้เมื่อเดือน กุมภาพันธ์ 2534
(วารสารประชากรศึกษา, พฤศจิกายน - ธันวาคม 2535) ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับ การพัฒนา-
ประเทศทางด้านการศึกษาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม โดยได้ดำเนินการให้สอดคล้องกับนโยบายทาง
ด้านสิ่งแวดล้อมภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 ซึ่งเป้าหมายในแผนแม่บท
โครงการสิ่งแวดล้อมศึกษาได้ระบุไว้ว่า เมื่อถึงปีพ.ศ. 2539 นักเรียนทุกคนและประชาชนร้อยละ
60 มีความตระหนักในการที่จะอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมพร้อมให้ความร่วมมือ
ในการป้องกันแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมด้วยวิธีการที่ถูกต้องและด้วยความภาคภูมิใจ ทั้งนี้เพื่อก่อให้
เกิดการพัฒนาอย่างถาวร (นิตยสารโลกสีเขียว, มีนาคม - เมษายน 2536) ดังนั้นโรงเรียน
จึงมีส่วนสำคัญในการที่จะอบรมสั่งสอนให้นักเรียน เกิดความตระหนักในการที่จะอนุรักษ์ทรัพยากร
ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โรงเรียนจึงมิใช่เป็นเพียงที่คู้มแดด คู้มฝน มีโต๊ะเรียน เก้าอี้นักเรียน
ตลอดจนอุปกรณ์การสอนเท่านั้น แต่เป็นสิ่งแวดล้อมที่สำคัญในด้านการเป็นแบบอย่างที่ดีของนักเรียน
เพราะนักเรียนสามารถเรียนรู้จากเหตุการณ์ และสิ่งแวดล้อมได้ตลอดเวลา สิ่งแวดล้อมจึงเป็น
อุปกรณ์การสอนอยู่ในตัว ประกอบกับนักเรียนจะใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่ในโรงเรียน วันละไม่น้อยกว่า
8 ชั่วโมง สัปดาห์ละ 5 วัน ปีละ 200 วัน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2535) การจัดสิ่งแวดล้อม
ภายในโรงเรียนให้ถูกสุขลักษณะจึงเป็นสิ่งสำคัญมากในการจัดการศึกษาให้แก่เด็กนักเรียน ดังจะ
เห็นได้จากการจัดโครงการสุขภาพในโรงเรียนที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมสุขภาพของนักเรียนและ

บุคคลากรในโรงเรียนให้มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี โดยมีการกำหนดกิจกรรมหลักของโครงการไว้ 3 กิจกรรม คือ การจัดบริการ การจัดสิ่งแวดล้อม และการสอนสุขศึกษา

การจัดสิ่งแวดล้อมที่ถูกสุขลักษณะในโรงเรียนจึงมีความสำคัญมากเพราะ สิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวนักเรียนมีผลกระทบต่อสุขภาพของเด็กนักเรียน ทั้งทางร่างกายและจิตใจ ตัวอย่างเช่น การที่โรงเรียนตั้งอยู่ในที่ราบลุ่ม มีน้ำท่วมขัง อาจจะทำให้เกิดจากระบบการระบายน้ำไม่ดีย่อมส่งผลให้เกิดอุบัติเหตุหรือโรคติดต่อได้ง่าย การที่มีจำนวนนักเรียนในห้องเรียนมากกว่าเกณฑ์ก่อให้เกิดความอึดอัด ร้อนอบอ้าว การถ่ายเทอากาศไม่ดี ย่อมส่งผลกระทบต่ออารมณ์และจิตใจของนักเรียน ซึ่งจะโยงไปถึงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนด้วย (สุภัท ประเสวีศรีศิลป์, 2522) การที่แสงสว่างในห้องเรียนไม่เพียงพอ ทำให้เกิดอาการเมื่อยล้าของสายตา และอาจก่อให้เกิดอุบัติเหตุได้ในกรณีเป็นห้องปฏิบัติการ การมีน้ำดื่ม น้ำใช้ไม่เพียงพอหรือไม่สะอาด การกำจัดขยะและน้ำโสโครกไม่ดีก่อให้เกิดโรคติดต่อในโรงเรียนได้ง่ายเช่นโรคทางเดินอาหาร ใช้เลือดออกเป็นต้น ดังนั้นการจัดสิ่งแวดล้อมที่ถูกสุขลักษณะในโรงเรียนจึงเป็นการป้องกันอุบัติเหตุที่จะเกิดขึ้นแล้ว ยังก่อให้เกิดความปลอดภัยจากโรคต่างๆ ที่เกิดขึ้นในโรงเรียน และเป็นตัวอย่างแก่ประชาชนซึ่งจะได้เห็นแบบอย่างที่ดี อันจะมีส่วนช่วยกระตุ้นให้ประชาชนในชุมชนเกิดความสนใจ สวมรับและปฏิบัติตามอีกด้วย แต่การที่จะทราบได้ว่าโรงเรียนใดมีการจัดสิ่งแวดล้อมได้ถูกสุขลักษณะนั้น จำเป็นต้องมีเกณฑ์หรือมาตรฐานเป็นเครื่องชี้วัด

จากการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องเกณฑ์การจัดสิ่งแวดล้อมที่ถูกสุขลักษณะในโรงเรียนพบว่ามีนักวิชาการทั้งในประเทศและต่างประเทศ ตลอดจนหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนได้จัดทำเกณฑ์การจัดสิ่งแวดล้อมที่ถูกสุขลักษณะในโรงเรียนไว้ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการจัดทำเกณฑ์แตกต่างกันเช่น

คณะกรรมการสุขศึกษา สภาการศึกษา ในคณะกรรมการสุขศึกษาแห่งชาติ (กระทรวงสาธารณสุข, 2525) ได้จัดทำเกณฑ์มาตรฐานขั้นต่ำของการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนไว้เพื่อเป็นแนวทางในการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนเท่านั้น ไม่มีการนำเกณฑ์ไปใช้ในการประเมิน

กองสุขภาพิบาล กรมอนามัย (กระทรวงสาธารณสุข 2535) ได้จัดทำเกณฑ์เพื่อใช้ประเมินมี 14 เรื่อง โดยกำหนดเป็นมาตรฐานของการปฏิบัติ 3 ระดับ คือ มาตรฐานขั้นพื้นฐาน ที่ทุกโรงเรียนต้องปฏิบัติ มาตรฐานขั้นดีและดีมาก รวม 60 รายการ สำหรับให้ผู้ประเมินได้ประเมินตามการปฏิบัติจริง

กองอนามัยโรงเรียน กรมอนามัย (กระทรวงสาธารณสุข, 2536) ได้จัดทำเกณฑ์

การประเมินให้ผู้ประเมินประเมินตามการปฏิบัติจริงและนำผลการให้คะแนนมารวมเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ เพื่อที่ว่าโรงเรียนมีการปฏิบัติอยู่ในระดับใด

ฝ่ายส่งเสริมสุขภาพ กองส่งเสริมผลศึกษาและสุขภาพ กรมผลศึกษา(กระทรวงศึกษาธิการ, 2536) ได้จัดทำเกณฑ์การประเมินโดยมีรูปแบบการประเมิน ใช้ตรวจสอบว่ามีการปฏิบัติตามที่กำหนดหรือไม่และการปฏิบัตินั้นเข้าเกณฑ์หรือไม่เข้าเกณฑ์ในแต่ละเรื่องเท่านั้น

กรมสามัญศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2532) ไม่มีการกำหนดเกณฑ์การประเมินการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนโดยเฉพาะ แต่เกณฑ์การประเมินจะแทรกอยู่ในงานต่าง ๆ ซึ่งเกณฑ์ที่จัดทำขึ้นจะมีลักษณะเป็นการให้ระดับคุณภาพในการดำเนินการ 5 อันดับ

จากที่กล่าวมาจะพบได้ว่า เกณฑ์การประเมินของแต่ละแห่งจะมีการจัดทำเกณฑ์ในลักษณะแตกต่างกัน และมีเนื้อหาในการประเมินแตกต่างกันมากบ้างน้อยบ้าง ทำให้ไม่ครอบคลุมทุกเรื่องทำให้เกิดปัญหาในการนำเกณฑ์ไปใช้ประเมินผล หากเลือกใช้เพียงเกณฑ์ใดเกณฑ์หนึ่งก็จะทราบเฉพาะเรื่องที่มีอยู่ในเกณฑ์ที่นำไปใช้เท่านั้น นอกจากนี้เกณฑ์ที่กล่าวมายังมีช่องว่างที่จะทำให้เกิดการประเมินคลาดเคลื่อนหรือผิดพลาดได้เพราะมีการจัดลำดับและคะแนนแตกต่างกัน ทำให้เกิดปัญหาในการประเมินซึ่งพบว่า ผู้บริหารโรงเรียนส่วนใหญ่ที่ประสบปัญหาและมีความต้องการความช่วยเหลือในเรื่อง การนิเทศงาน ด้านการจัดสิ่งแวดล้อมที่ถูกสุ่มลักษณะในโรงเรียน (พรเพ็ญ พัฒนธีรภาพ, 2522: ชาญศึก มีพร้อม, 2530)

จากความสำคัญของสิ่งแวดล้อมและปัญหาการใช้เกณฑ์การประเมินการจัดสิ่งแวดล้อมที่ถูกสุ่มลักษณะในโรงเรียนยังมีปัญหาอยู่มาก ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะทำการพัฒนาเกณฑ์การประเมินโครงการสุขภาพด้านการจัดสิ่งแวดล้อมที่ถูกสุ่มลักษณะในโรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐ เหตุผลที่ผู้วิจัยทำการศึกษานี้เฉพาะในโรงเรียนมัธยมศึกษาเนื่องจาก การศึกษาในระดับมัธยมศึกษา มีจุดมุ่งหมาย เพื่อเตรียมบุคคลให้พร้อมที่จะศึกษาต่อในระดับสูงขึ้นไปถึงขั้นอุดมศึกษา ให้มีความรู้ ทักษะ เจตคติ ความสามารถในการประกอบอาชีพ มีสุขภาพดี และเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2535) และสามารถนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาไปแก้ไขปัญหาสีสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาเกณฑ์การประเมินฯ ครั้งนี้ เพื่อให้ได้เกณฑ์การประเมินโครงการสุขภาพด้านการจัดสิ่งแวดล้อมที่ถูกสุ่มลักษณะในโรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐ ที่มีความครอบคลุมถูกต้องเหมาะสมของโครงสร้าง มีความตรงเชิงเนื้อหา และมีความเที่ยง มีประสิทธิภาพประสิทธิผลในการประเมิน อันจะทำให้ทราบว่า การจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนเรื่องใดคืออยู่แล้วบ้าง และเรื่องใดบ้างที่สมควรได้รับการสนับสนุน

ให้คงอยู่หรือพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งจะก่อให้เกิดผลดีต่อสุขภาพของนักเรียนและบุคลากรทุกๆ คนในโรงเรียน นอกจากนี้นักเรียนยังได้แบบอย่างที่ดีที่จะคิดตัวนักเรียนไปตลอดชีวิตและสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาประเทศต่อไปได้

วัตถุประสงค์

เพื่อพัฒนาเกณฑ์การประเมินโครงการสุขภาพ ด้านการจัดสิ่งแวดล้อมที่ถูกสุขลักษณะในโรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐ โดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะดังนี้

1. เพื่อสร้างเกณฑ์การประเมินโครงการสุขภาพ ด้านการจัดสิ่งแวดล้อมที่ถูกสุขลักษณะในโรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐ
2. เพื่อศึกษาคุณภาพของเกณฑ์การประเมินโครงการสุขภาพ ด้านการจัดสิ่งแวดล้อมที่ถูกสุขลักษณะ ในโรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐ ที่พัฒนาในเรื่องของความเสี่ยงและความตรงของเกณฑ์
3. เพื่อทดลองใช้เกณฑ์การประเมินโครงการสุขภาพ ด้านการจัดสิ่งแวดล้อมที่ถูกสุขลักษณะ ในโรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐ

ขอบเขตของการวิจัย

1. เกณฑ์การประเมินโครงการสุขภาพด้านการจัดสิ่งแวดล้อมที่ถูกสุขลักษณะในโรงเรียนมัธยมศึกษาที่ใช้สำหรับประเมิน การจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ
2. องค์ประกอบที่นำมาพัฒนาเกณฑ์การประเมินโครงการสุขภาพ ด้านการจัดสิ่งแวดล้อมที่ถูกสุขลักษณะในโรงเรียนมัธยมศึกษา ได้มาจากการศึกษาวิเคราะห์ แนวคิด ทฤษฎีในเอกสาร และรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดสิ่งแวดล้อมที่ถูกสุขลักษณะในโรงเรียน ทั้งในประเทศและต่างประเทศ
3. เกณฑ์การประเมินโครงการสุขภาพ ด้านการจัดสิ่งแวดล้อมที่ถูกสุขลักษณะ ในโรงเรียนมัธยมศึกษาที่มุ่งสร้างให้มีความตรง และสามารถนำไปใช้ในการประเมินการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนได้

4. โรงเรียนมัธยมศึกษาที่ใช้ในการวิจัยนี้ เป็นโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ที่ตั้งอยู่ในเขตการศึกษาส่วนกลาง

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

เกณฑ์ (Criteria) คือ ระดับหรือมาตรฐานที่ถือว่า เป็นความสำเร็จของการดำเนินงานหรือผลการดำเนินงาน เกณฑ์จึงเป็นตัวตัดสินคุณภาพของการปฏิบัติ หรือผลที่ได้รับ เกณฑ์อาจได้มาจากมาตรฐานทางวิชาชีพ มาตรฐานการกระทำหรือระดับความคาดหวังที่พึงประสงค์ของกลุ่มผู้เกี่ยวข้องต่างๆ เช่น มาตรฐานกำหนดโดยผู้เชี่ยวชาญ ความต้องการที่แท้จริงของผู้รับบริการ ค่านิยมของสังคม เป็นต้น

เกณฑ์การประเมิน หมายถึง ข้อกำหนดที่ใช้วัดคุณภาพของการจัดสิ่งแวดล้อมที่ถูกสุขลักษณะในโรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐ ที่อยู่ในรูปของข้อกำหนดขั้นต่ำของมาตรฐานการจัดสิ่งแวดล้อมที่ถูกสุขลักษณะในโรงเรียน

โครงการสุขภาพในโรงเรียน หมายถึง การดำเนินกิจกรรมเพื่อช่วยให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพได้แก่ ความรู้ เจตคติและการปฏิบัติ เพื่อดำรงไว้และเกิดการแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมสุขภาพของนักเรียนและบุคลากรในโรงเรียน ให้มีสุขภาพดีโดยเน้นการจัดกิจกรรมที่สำคัญ 3 ประการคือ การจัดสิ่งแวดล้อมที่ถูกสุขลักษณะ การจัดการบริการสุขภาพ และการจัดการเรียนการสอนสุขภาพ

การจัดสิ่งแวดล้อมที่ถูกสุขลักษณะในโรงเรียน หมายถึง การจัดและดำเนินการจัดการควบคุม ดูแล แก้ไข ปรับปรุง และส่งเสริมสภาพสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ในโรงเรียนให้ถูกสุขลักษณะก่อให้เกิดความปลอดภัยจากอุบัติเหตุหรืออันตรายจากโรคติดต่อ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมสุขภาพร่างกาย อารมณ์ สังคมและจิตใจที่ดีให้แก่นักเรียนและสมาชิกทุกคนในโรงเรียน เป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียนและผู้พบเห็นตลอดจนก่อให้เกิดความสัมพันธที่ดีของสมาชิกทุกคนในโรงเรียน และชุมชน เป็นการส่งเสริมให้นักเรียนมีสุขนิสัยที่ดี ส่งผลให้มีสุขภาพดี

การพัฒนาเกณฑ์การประเมินโครงการสุขภาพ หมายถึง การสร้างเกณฑ์ประเมินโครงการสุขภาพขึ้นมาใหม่โดย ปรับปรุงเกณฑ์การประเมินโครงการสุขภาพที่มีอยู่เดิมให้สามารถนำมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การพัฒนาเกณฑ์การประเมินโครงการสุขภาพด้านการจัดสิ่งแวดล้อมที่ถูกสุขลักษณะใน

โรงเรียนหมายถึง กระบวนการในการสร้างเกณฑ์ประเมินโครงการสุขภาพด้านการจัดสิ่งแวดล้อม
ในโรงเรียนและเป็นเกณฑ์มาตรฐานขั้นต่ำที่ยอมรับทางวิชาการที่นำมาใช้ในการประเมินโครงการ
สุขภาพด้านการจัดสิ่งแวดล้อมที่ถูกลักษณะในโรงเรียน

โรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐ หมายถึง โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา
กระทรวงศึกษาธิการ ที่เปิดทำการสอนตั้งแต่ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6

โรงเรียนมัธยมศึกษาที่มีการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนอยู่ในระดับดี หมายถึงโรงเรียน
มัธยมศึกษาในเขตการศึกษาส่วนกลาง ที่ศึกษานิเทศก์ได้พิจารณาคัดเลือกแล้วพบว่ามีการจัดโครง-
การสุขภาพด้านการจัดสิ่งแวดล้อมที่ถูกลักษณะในโรงเรียนดี และเป็นโรงเรียนที่ได้รับรางวัล
หรือเกียรติบัตรจาก การประกวดการจัดกิจกรรมรณรงค์รักษาสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนมัธยมศึกษา
ของกรมสามัญศึกษา

โรงเรียนมัธยมศึกษาที่มีการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนอยู่ในระดับดีน้อย หมายถึง
โรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตการศึกษาส่วนกลาง ที่ศึกษานิเทศก์กรมสามัญศึกษาได้พิจารณาแล้วพบ
ว่า มีการจัดโครงการสุขภาพด้านการจัดสิ่งแวดล้อมที่ถูกลักษณะในโรงเรียนดีน้อยและเป็น
โรงเรียนที่ไม่ได้รับรางวัลหรือเกียรติบัตรจาก การประกวดการจัดกิจกรรมรณรงค์รักษาสิ่งแวด-
ล้อมในโรงเรียนมัธยมศึกษาของกรมสามัญศึกษา

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ได้เกณฑ์การประเมินโครงการสุขภาพ ด้านการจัดสิ่งแวดล้อมที่ถูกลักษณะใน
โรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐ
2. โรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐสามารถนำเกณฑ์นี้ไปใช้ประเมินการจัดสิ่งแวดล้อมที่
ถูกลักษณะเพื่อพัฒนาสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนได้
3. เป็นแนวทางในการจัดทำเกณฑ์การประเมินการจัดสิ่งแวดล้อมที่ถูกลักษณะใน
โรงเรียนประถมศึกษา และสถาบันการศึกษาอื่น ๆ
4. ได้ข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน